

Twintig

Twintig jaar
kennis, dialoog en
toekomstdenken

Een jubileum-
magazine van

Netspar groeit en beweegt mee

Twintig jaar denken en delen over pensioen

Sinds 2005 richt Netspar zich als denktank en kennisnetwerk op een goed geïnformeerd pensioendebat. Wat begon met twee economen en een idee, groeide uit tot een internationaal kennisplatform met honderden fellows, duizenden publicaties en invloed tot in Den Haag. Een terugblik in vogelvlucht.

2010-2018

Publicatie van Netspar Magazine, brug tussen wetenschap en praktijk.

2005

Officiële oprichting van Netspar: Network for Studies on Pensions, Aging and Retirement.

Start van de waardevolle en langdurige samenwerking met Instituut GAK.

2011

Oprichting van de Stichting Netspar - mogelijk gemaakt door de sterke academische inbedding van Tilburg University - en van de Partner Research Council, om kwaliteit en objectiviteit te borgen.

2012-heden

Samenwerking met TIAS School for Business and Society: inmiddels meer dan 520 opgeleide pensioenprofessionals.

2014

Start van internationale spin-off CINTIA aan de Ca' Foscari University of Venice. In hetzelfde jaar: leerstoelen voor Netspar-oprichters Lans Bovenberg en Theo Nijman via Instituut Gak.

PeRCent
Pension Research Centre

CBS DEPARTMENT OF FINANCE
CORPORATE FINANCE SCHOOL

CBS DEPARTMENT OF ECONOMICS
CORPORATE FINANCE SCHOOL

2015

Internationale uitbreiding met PeRCent aan Copenhagen Business School.

Tienjarig jubileum Netspar: Anniversary Meeting.

2016

Start samenwerking met IPRA: International Pension Research Association.

2023

Afscheid van mede-oprichter Lans Bovenberg. Lisa Brüggemeyer wordt directeur.

2024

Pensioen van mede-oprichter Theo Nijman.

2025

Twintigjarig jubileum: congres met koningin Máxima als eregast.

Voorwoord

Lisa Brüggén

Soms brengt een toevallige ontmoeting je op een nieuw pad. Voor mij begon dat in 2011 tijdens een lunch met collega Antoon Pelsser. Hij vertelde me over Netspar en tipte me om eens naar een Netspar-bijeenkomst te gaan. Tot dat moment hield ik me vooral bezig met consumentengedrag en service design. Pensioencommunicatie stond net op de Netspar-agenda en leek me interessant: een thema met maatschappelijke urgentie, waar mijn expertise misschien van waarde kon zijn.

Ik besloot te gaan. Bij die eerste bijeenkomst suidden mijn oren. Ik had geen flauw benul van het Nederlandse pensioenstelsel en begreep hooguit de helft. Maar één ding begreep ik wel: hier gebeurde iets bijzonders. Onderzoekers uit allerlei disciplines, beleidsmakers en professionals uit de sector vonden elkaar in een gezamenlijke ambitie. Er was energie, nieuwsgierigheid en de wil om samen de toekomst van onze oude dag verder te brengen. Dat gevoel – dat de toekomst van pensioen niet in afzonderlijke silo's wordt besproken, maar in een open dialoog tussen wetenschap, beleid en praktijk – heeft me sindsdien niet meer losgelaten.

Dit is precies de visie waarmee Lans Bovenberg en Theo Nijman Netspar twintig jaar geleden oprichtten. Hun overtuiging: alleen door samenwerking kunnen we de complexe vragen rond ons pensioenstelsel goed beantwoorden. Wat begon als een initiatief met een handvol partners, groeide uit tot een uniek netwerk van universiteiten, pensioenfondsen, uitvoerders, verzekeraars, sociale partners, toezichthouders, ministeries en andere organisaties. Een netwerk dat wereldwijd zijn gelijke niet kent en dat laat zien hoe wetenschappelijke kennis en maatschappelijke relevantie elkaar kunnen versterken. De afgelopen twintig jaar hebben we veel bereikt. Netspar leverde objectieve, wetenschappelijk onderbouwde kennis op vele thema's: van

beleggingskeuzes tot pensioencommunicatie, van solidariteit en risicodeling tot de relatie van pensioen met werken, wonen en zorg. Daarmee hielpen we bestuurders, beleidsmakers en professionals om beter geïnformeerde beslissingen te nemen. Onze kracht ligt in die combinatie: diepgravend onderzoek, ingebed in de maatschappelijke context en gevoed door de dialoog met de praktijk.

Maar pensioen is nooit 'af'. Het stelsel verandert, de samenleving verandert, en daarmee veranderen ook de vragen die op ons afkomen. Hoe bouwen we vertrouwen in het nieuwe stelsel? Hoe zorgen we voor betaalbaarheid in een vergrijzende samenleving? Hoe benutten we digitale mogelijkheden zonder mensen achter te laten? Vragen genoeg voor de komende twintig jaar.

Daarom is Netspar er. Omdat kennisdeling, samenwerking en dialoog blijvend nodig zijn om houvast te bieden in een veranderende wereld. Zonder onze partners en Netspar fellows zou dat niet mogelijk zijn. Met dankbaarheid voor wat we samen hebben opgebouwd, kijk ik vol vertrouwen vooruit.

Laten we ook de komende twintig jaar samen blijven werken aan de nieuwe pensioenuitdagingen van onze samenleving.

Lisa Brüggén
Directeur Netspar

Twintig jaar denken en delen over pensioen
Voorwoord Lisa Brüggén

2, 3
4

TwEEPetteninterview met Fieke van der Lecq

6-8

3 vragen aan Olaf Sleijpen

9

Dubbelinterview Agnes Joseph en Bas Werker

10-13

Van wetenschap naar werkelijkheid

14, 15

Een koninklijke kijk op pensioen

16-21

Internationale perspectieven op pensioen

22, 23

De toekomst aan tafel

24-27

Hoe groen is ons pensioen

28-31

Netspar door de lens van de media

32, 33

Column Saskia ter Ellen

34

3 vragen aan Corien Wortmann

35

Inhoudsopgave

Twintig jaar Netspar door de ogen van de oprichters

36, 37

Column Olaf Simonse

38

Een ode aan pensioenjargon

39

‘Licht niet alleen de problemen uit,

vier ook de successen’

Sinds begin 2024 combineert Fieke van der Lecq twee rollen: regeringscommissaris transitie pensioenen en hoogleraar pensioenmarkten aan de Vrije Universiteit Amsterdam. In dit gesprek wisselt ze nadrukkelijk van pet. Soms spreekt de commissaris die scherp toeziet op de voortgang van de transitie, soms de hoogleraar die vooruitblijkt. “Het mag soms best wat spannender in pensioenland.”

Pet 1: *de regeringscommissaris*

Waar staan we op het moment van schrijven in de transitie?

“Per 1 januari 2026 gaat naar verwachting de helft van de deelnemers over naar het nieuwe stelsel. Dat is een enorme stap en je ziet dat de transitie aan de kant van de pensioenfondsen duidelijk momentum krijgt. Fondsen, uitvoeringsorganisaties en IT-leveranciers moeten het komende half jaar laten zien dat ze het aankunnen. Het is aan hen om te bewijzen: wij hebben onze processen op orde en we kunnen dit zorgvuldig uitvoeren. Als dat lukt, kan de rest volgen en halen we met z’n allen de eindstreep van 1 januari 2028.”

Zijn er ook zorgen?

“Bij de pensioenfondsen zie ik veel energie. Grote fondsen zijn goed op stoom, kleinere hebben soms specifieke uitdagingen. Positief is dat ze veel van elkaar leren. Bij de verzekerde pensioenregelingen is het spannender: driekwart daarvan moet nog op gang komen. De prognose is dat veertig procent van de regelingen op de allerlaatste datum zal overgaan. Dat is ontzettend riskant. Het is dan ook mijn inzet om verzekeraars, adviseurs en werkgevers eerder te laten bewegen. De urgentie moet daar omhoog.”

‘De toewijding is *enorm en er wordt snoeihard* gewerkt in de sector’

Wat valt u op in de praktijk?

“De toewijding is enorm en er wordt snoeihard gewerkt in de sector. Ik vind dat bewonderenswaardig, maar we moeten voorkomen dat we pensioenprofessionals uitputten. Daarom is het belangrijk om de transitie op tijd af te ronden, zodat er weer ruimte komt voor regulier werk en innovatie. Succesverhalen krijgen te weinig aandacht. Over de fondsen die soepel overstappen, hoor je nauwelijks, terwijl elke hapering breed wordt uitgemeten. Dat is niet eerlijk richting de sector.”

En hoe kijkt u naar het vertrouwen van burgers?

“Vertrouwen is geen doel op zich. Als je een goed pensioen levert, volgt vertrouwen vanzelf. Zeg wat je doet en doe wat je zegt. Dat is de kern.”

Pet 2: *de hoogleraar*

Welke trends gaan de komende decennia bepalend zijn voor pensioen?

“Onderling vergelijken wordt eenvoudiger, zowel bij fondsen als bij verzekerde regelingen. Daardoor wordt duidelijker: hoeveel premie wordt er voor jou ingelegd en hoeveel voor mij? Die transparantie gaat ongetwijfeld beweging veroorzaken: wat vinden we eigenlijk een fatsoenlijk pensioen en wat verstaan we onder goed werkgeverschap?

Daarnaast zie ik een arbeidsvormneutraal pensioen opkomen, waarbij het niet uitmaakt of je werknemer of zelfstandige bent. Iedereen zou dan op een of andere manier pensioen kunnen opbouwen. Daar is al veel denkwerk over gedaan en ik verwacht dat zo’n neutrale vorm in de toekomst serieus wordt onderzocht.

Een andere langetermijntrend is consolidatie. Schaalgrootte levert efficiëntie op. Dat zie je bij fondsen en IT-leveranciers. Bij verzekeraars is dat proces al vergevorderd. In het vermogensbeheer is er bovendien een interessante dynamiek tussen

Nederlandse spelers en internationale aanbieders, waarbij ESG en geopolitiek een belangrijke rol spelen. Ook daar zullen keuzes gemaakt moeten worden.”

‘Intersectioneel zie je dat mensen *soms dubbel of driedubbel* de klos zijn’

Hoe kijkt u naar de pensioenkloof tussen mannen en vrouwen?

“Die kloof is groot en komt vooral door arbeidspatronen en salarissen. We onderzoeken of pensioenregelingen ook bijdragen aan verschillen. Ook kijken we naar migranten en zelfstandigen. Intersectioneel zie je dat mensen soms dubbel of driedubbel de klos zijn. Data is schaars, maar onderzoek hiernaar is cruciaal. We moeten ook de staarten van de kansverdelingen in beeld brengen, niet alleen de gemiddelden.”

En hoe kijkt u naar het begrip solidariteit?

“Solidariteit betekent voor mij lotsverbondenheid. In het nieuwe stelsel is die beperkter, maar niet verdwenen. Er is in de SPR-regelingen bijvoorbeeld de solidariteitsreserve die schokken opvangt. En in de uitkeringsfase zijn er varianten: samen in één pot of meer individueel. Fondsen mogen kiezen: hoeveel solidariteit willen we? Dat maakt de discussie concreet.”

Welke impact hebben digitalisering en AI?

“Technisch kan er heel veel: real-time dashboards, integrale financiële planning waarbij ook hypotheek en spaargeld worden meegenomen. De vraag is vooral: willen mensen dit en wie mag het aanbieden? Belangrijk vind ik het onderscheid tussen keuzevrijheid en maatwerk. Met meer data kun je maatwerk leveren zonder dat mensen zelf méér keuzes hoeven te maken. Dat is een interessant spoor voor Netspar-onderzoek.”

Beide petten

de wisselwerking

Hoe beïnvloeden uw twee rollen elkaar?

“Vanuit mijn wetenschappelijke discipline ben ik gewend om fact-based te werken. Meningën interesseren me minder, feiten des te meer. Dat neem ik mee als regeringscommissaris. Tegelijk leer ik van de praktijk, ik zie de transitie nu van dichtbij plaatsvinden. Dat voedt mijn onderzoek en maakt mijn colleges rijker.”

Welke rol ziet u voor Netspar?

“Netspar moet vooruitdenken, voorbij de onderzoeksthema’s die nu in de mode zijn. Pak nieuwe thema’s op, maar laat je niet verleiden tot meningen. Wetenschap is geen opinie; het gaat om feiten en logica. Alleen zo blijft Netspar een betrouwbare partner.”

Wat wilt u de sector meegeven?

“Houd elkaar scherp. Het mag soms best wat spannender in pensioenland. Stel vragen, zoek nuance, laat het niet te gezellig worden. Alleen zo halen we de maatschappelijke dynamiek naar binnen en voorkomen we dat we overvallen worden door politiek of publieke opinie. En: vier de successen. Er gaat veel goed. Laten we dat erkennen en ervan leren, in plaats van uitsluitend de problemen uit te lichten.”

‘Mensen verdienen het dat de sector beslissingen maakt op basis van de beste informatie’

3 vragen aan Olaf Sleijpen

We vroegen Olaf Sleijpen, president van De Nederlandsche Bank, naar wat onderzoek beleidsrelevant maakt, welke uitdagingen hij ziet voor de Nederlandse pensioensector in de komende tien jaar en welke rol Netspar daarbij vervult.

Waar moet wetenschappelijk onderzoek aan voldoen om daadwerkelijk beleidsrelevant te zijn?

“Onafhankelijkheid en kwaliteit zijn cruciaal voor gedegen wetenschappelijk onderzoek. In dat opzicht verschillen de eisen niet zo van die aan een centrale bank. Deze kernwaarden zijn ook vereist om een onderzoek beleidsrelevant te laten zijn. De onderwerpen

waar onderzoek naar wordt gedaan, moeten daarnaast aansluiten op actuele maatschappelijke en economische vraagstukken, of op concrete vragen die in de sector spelen. Netspar waarborgt deze punten door onderzoekers van hoge kwaliteit aan zich te binden en door nauwe contacten te onderhouden met haar partners.”

Voor welke uitdagingen staat de Nederlandse pensioensector de komende tien jaar?

En, welke wetenschappelijke vragen horen daarbij?

“Allereerst staat in deze periode de pensioentransitie centraal. Het huidige geopolitieke klimaat en het effect daarvan op de financiële markten is een uitdaging voor het nieuwe pensioenstelsel, omdat beleggingsresultaten directer invloed hebben op de pensioenen. Om hieraan tegemoet te komen kan wetenschappelijk onderzoek zich bijvoorbeeld richten op geschikte manieren om de risicohouding en het daaruit voortvloeiende beleggingsbeleid vast te stellen, maar ook op een zo effectief mogelijke inrichting van de reserves in het nieuwe stelsel. De solidariteitsreserve en de risicodelingsreserve zijn bedoeld om economische tegenvallers te matigen. Onderzoek naar de verschillende manieren waarop fondsen de reserves vullen en inzetten, helpt de sector om tot de beste uitkomsten voor alle deelnemers, jong en oud, te komen.”

Stel, Netspar zou ophouden te bestaan, wat betekent dat voor pensioenen in Nederland?

“De grote kracht van Netspar is dat zij een brug weet te slaan tussen de theorie van de wetenschap en de praktische behoeftes en ervaring van de sector. Netspar speelt ook een belangrijke rol bij het delen van de opgedane kennis. Niet alleen binnen de sector, maar ook door informatie toegankelijk te maken voor deelnemers en gepensioneerden. Pensioen is een belangrijk onderwerp dat effect heeft op iedereen. Daarom verdienen de mensen het ook dat de sector beslissingen maakt op basis van de beste informatie.”

‘Wetenschap en politiek moeten elkaar bevragen, *niet bespelen*’

Agnes Joseph

Bas Werker

Ze kennen elkaar al jaren uit de pensioensector, maar staan elk aan een andere kant van het speelveld. Agnes Joseph (BBB) werd tweemaal actuaire van het jaar, was bestuurder bij pensioenfonds DNB en was actief als Tweede Kamerlid. Bas Werker is hoogleraar Finance & Econometrics aan Tilburg University en Netspar-onderzoeker. Ze spreken over hun gezamenlijke fascinatie voor het pensioenstelsel, over de balans tussen inhoud en politiek, en over waarom het stelsel volgens hen soms te ingewikkeld wordt gemaakt.

Wat was voor jullie de aanleiding om je in pensioenen vast te bijten?

Agnes: “Die heb je vast vaker gehoord, maar ik ben er bij toeval ingerold. En als je je erin verdiept, wordt het steeds interessanter.”

Bas: “Daar sluit ik me meteen maar bij aan.”

Hoe rol je daar bij toeval in?

Agnes: “Er was iemand nodig om een risicomanagementsysteem op te zetten voor pensioenfondsen. Ik dacht: dat doe ik een jaar en daarna ga ik snel weer iets anders doen. Maar ik viel van het een in het ander. De discussies bleven interessant.”

Hoe lang is dat geleden?

Agnes: “Bijna twintig jaar al. Ik werkte als actuaire in de verzekeringssector en ben overgestapt naar de pensioensector.”

Bas: “Voor mij net iets korter, maar het scheelt niet veel. Rond 2010 dacht ik na een universitaire carrière waarin ik mooie papers had geschreven en jarenlang departementshoofd was: wat ga ik nu doen? Ik koos bewust voor iets met maatschappelijke relevantie, zowel op de universiteit als daarbuiten. Netspar was toen net opgericht, en zo ben ik in de pensioenen terechtgekomen. En inderdaad: als je er eenmaal inzit, is het lastig er weer uit te komen.”

‘Die *politieke dynamiek* is leuk om te volgen, vanaf enige afstand’

Wat maakt pensioen dan zo fascinerend?

Agnes: “Wat het voor mij interessant maakt, is de politieke dynamiek. Er blijven nieuwe vraagstukken komen.”

Bas: “Het gaat over heel veel geld en er komt veel emotie bij kijken. Als dat samenkomt, wordt het interessant. Vanuit de wetenschap spelen we een rol vanaf de zijkant. We nemen geen beleidsverantwoordelijkheid, maar kijken kritisch mee. Die politieke dynamiek is leuk om te volgen, vanaf enige afstand.”

Wat deed jou besluiten om juist wél die politieke arena in te stappen?

Agnes: “Dat was enigszins toeval. We hadden een nieuwe Pensioenwet en ik adviseerde pensioenfondsen hoe ze die konden toepassen. Ik was ook pensioenfondsbestuurder. Maar ik was het niet eens met de wet zoals die er lag. Dan kun je twee dingen doen: gewoon uitvoeren wat er ligt of proberen het te verbeteren.”

Bas: “Ik heb juist heel bewust gekozen om niet de politiek in te gaan. Wetenschappers moeten nadenken over oplossingen en implicaties, maar de uiteindelijke keuzes zijn politiek.

Ik ben verantwoordelijk voor de kwaliteit van mijn analyses, niet voor de richting van het beleid. Maar het is niet altijd makkelijk om die scheidslijn te bewaken, zeker in zo’n emotioneel debat als pensioen.”

Agnes: “Ik vind het mooi dat wetenschap in principe neutraal is. Alle keuzes hebben voor- en nadelen, die worden geschetst door de wetenschap. De weging laat je over aan de politiek. Maar wetenschappers zijn ook mensen, dus een mening klinkt altijd een beetje door. Dat is niet erg, zolang je dat maar weet.”

Bas: “Precies. Je kunt als mens nooit volledig waardenvrij werken. De vraag is hoe je ermee omgaat. De interactie tussen politiek en wetenschap is belangrijk, maar wel met heldere grenzen.”

Hoe kijk jij naar de stap van Agnes richting de politiek?

Bas: “Zonder mensen die bereid zijn hun nek uit te steken, gebeurt er niets. Ik heb sowieso veel waardering voor mensen die zeggen: we hebben een democratie, en daar moeten mensen zich in vertegenwoordigd voelen.”

En andersom, wat waardeert jij in de aanpak van Bas?

Agnes: “Er komen nu mooie oplossingen en kansen met het nieuwe stelsel, maar er zijn ook aandachtspunten. Bas wijst op waar we op moeten letten bij bepaalde keuzes en belicht verschillende perspectieven. Soms mis ik dat in de sector: ik hoor vaak alleen de positieve kanten van het nieuwe stelsel. Wetenschap is bij uitstek de plek om de kritische vragen te stellen. En dat doet hij goed.”

Bas: “Uiteindelijk wil je als wetenschapper niet direct invloed hebben op beleid, behalve dat de besluitvorming beter wordt. Dat gesprek – tussen wetenschap, politiek en praktijk – moeten we blijven voeren.”

Er is veel verwarring over de termen ‘vast’ en ‘variabel’ pensioen. Waarom is dat zo?

Bas: “Omdat pensioen inherent multidisciplinair is. Als je er alleen als econoom, jurist of communicatiespecialist naar kijkt, mis je iets. Binnen Netspar is het gelukt om die disciplines samen te brengen. Juridisch gezien klopt het: we gaan van een vastgestelde uitkering naar een variabele. Maar economisch kun je juist preciezer risico’s toedelen en dus vastere uitkeringen realiseren dan voorheen. Dat leidt regelmatig tot misverstanden.”

Agnes: “De verwarring zit er ook in dat een vaste uitkering bij een verzekeraar iets anders betekent dan bij een pensioenfonds. Dat maakt het extra lastig. In interviews probeer ik daar nuance in aan te brengen, maar in politieke debatten heb je daar nauwelijks tijd voor. Dan sneuvelt de nuance al snel.”

Dus, het politieke bouillonblokjesantwoord: gaan we van vast naar variabel of van variabel naar vast?

Agnes: “We gaan van vast naar variabel, dat is mijn politieke antwoord.”

‘De sector moet voorbij de berekening durven kijken’

Pensioen is voor veel mensen ingewikkeld. Is dat terecht?

Agnes: “Nee, pensioen is in de basis best eenvoudig en goed uitlegbaar. Maar we hebben de wetgeving complexer gemaakt dan nodig. Die complexiteit maakt het duurder én minder begrijpelijk. Dat is zonde.”

Bas: “Daar ben ik het mee eens. Maar zelfs als je de wet simpeler maakt, hebben pensioenfondsen en sociale partners de neiging het nóg ingewikkelder te maken. Dat zit blijkbaar in de sector. En wat me stoort: veel mensen baseren hun beslissingen op berekeningen zonder te begrijpen wat erachter zit. Ik zeg tegen mijn studenten altijd: begin niet met ‘uit onze berekeningen volgt dat...’ Begin met logisch nadenken. Anders verlies je de intuïtie.”

Agnes: “Klopt. En in deze transitie leunen we te veel op berekeningen. Je moet voorbij de cijfers kijken: wat betekenen ze echt? Modellen zijn handig, maar geen waarheid.”

Wat is de kernvoorwaarde om vertrouwen in het pensioenstelsel te behouden?

Agnes: “Eerlijk communiceren, ook over risico’s. Er komt vast ook een moment dat pensioenen omlaag gaan. Daar moet je mensen nu al op voorbereiden. Dan voelt het niet als een verrassing, maar als onderdeel van het systeem.”

Bas: “Ik vind dat de sector daar nog te terughoudend in is. Als je verwachtingen schept die je niet waar kunt maken, neem je een hypotheek op de toekomst. Deelnemers willen geen technische uitleg, ze willen weten wat er met hun uitkering gebeurt als het tegenzit. Dat gesprek moet eerlijker.”

Wat betekent solidariteit in pensioenen anno 2025?

Bas: “Pensioen is in essentie simpel: er gaan premies in, er komen uitkeringen uit. De vraag is hoe we risico’s delen. Solidariteit is geen vaststaand gegeven; het hangt af van de keuzes die we maken. In het nieuwe stelsel is de risicodeling anders, maar niet per se minder.”

Agnes: “Voor mij is het wel iets minder geworden. De deling tussen jong en oud is kleiner, maar explicieter. En dat is niet erg, zolang we duidelijk zijn over wat het betekent.”

Bas: “Je hebt nu meer knoppen om aan te draaien. Dat geeft verantwoordelijkheid. Als je er verstandig aan draait, is het nieuwe stelsel beter dan het oude. Maar doe je het onverstandig, dan niet.”

‘Het nieuwe stelsel werkt alleen als je verstandig aan de knoppen draait’

Tot slot: jullie zorg en hoop voor de toekomst?

Agnes: “Mijn zorg is dat we onvoldoende beschermd zijn tegen hoge inflatie. En dat mensen te weinig weten over wat er verandert, waardoor wantrouwen blijft. Mijn hoop is dat de transitie soepel verloopt en dat we straks meer maatwerk kunnen leveren. En dat jongeren zich eerder bewust worden van hun pensioen.”

Bas: “Ik maak me zorgen over te hoge verwachtingen die gewekt worden. Maar mijn hoop is dat we over een paar jaar kunnen zeggen: de transitie is geslaagd. Dan kunnen we vooruitkijken naar de volgende uitdaging, want die komt er hoe dan ook.”

Van wetenschap naar werkelijkheid

Al twintig jaar brengt Netspar wetenschap, beleid en praktijk samen om het Nederlandse pensioenstelsel sterker en toekomstbestendiger te maken. Achter die missie schuilen honderden onderzoeken, dialogen en samenwerkingen. En vooral: tastbare maatschappelijke impact.

Aan de hand van vijf thema's laten we zien hoe kennis uit onderzoek letterlijk het verschil maakt voor deelnemers, uitvoerders en beleidsmakers.

1 *De AOW-leeftijd: één cijfer, vele levens*

De verhoging van de AOW-leeftijd lijkt een simpele beleidsmaatregel, maar raakt mensen heel verschillend. Netspar-onderzoek bracht

die verschillen scherp in beeld. Voor mensen met een goed inkomen of een vroegpensioenregeling verandert er weinig; zij kunnen eerder stoppen en de hogere leeftijd overbruggen. Maar voor mensen met zwaardere beroepen of onregelmatige dienstverbanden kan die extra werkperiode een flinke opgave zijn. Door deze nuances zichtbaar te maken, voedde Netspar de politieke en maatschappelijke discussie over de AOW-leeftijd met feiten en inzichten. Beleidsmakers beschikken nu over beter onderbouwde data om rekening te houden met verschillen in gezondheid, inkomen en arbeidsduur.

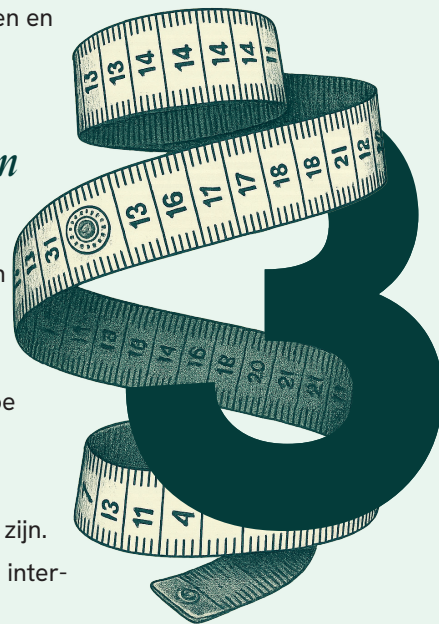
2 *De zelfstandige zonder pensioen*

De groei van het aantal zzp'ers legt een structureel gat in het pensioenstelsel bloot. Netspar onderzocht al vroeg waarom zelfstandigen vaak minder of geen pensioen opbouwen en liet zien dat de groep zzp'ers veel diverser is dan gedacht. Een deel bouwt via andere wegen vermogen op, maar

velen doen dat niet of onvoldoende. Deze inzichten hebben het debat over een arbeidsvormneutraal pensioen mede vormgegeven: een stelsel waarin het niet uitmaakt of iemand werknemer of zelfstandige is. De inzichten uit Netspar-onderzoek hielpen ministeries, sociale partners en pensioenuitvoerders om beter te begrijpen wat zelfstandigen willen en waar ze behoefte aan hebben.

Risicovoorkeuren: meten is mensenwerk

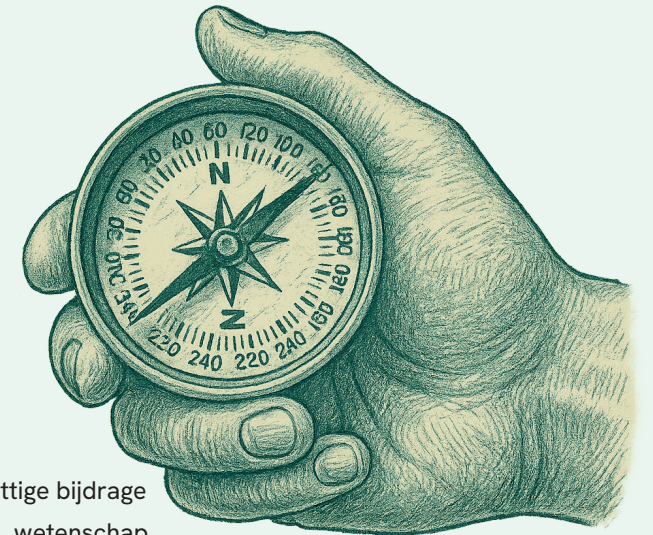
Sinds de Wet toekomst pensioenen (Wtp) zijn pensioenuitvoerders verplicht om de risicopreferenties van deelnemers te meten. Maar hoe doe je dat betrouwbaar? Netspar-onderzoekers laten zien dat zulke metingen geen exacte wetenschap zijn. Er zit ruis in de antwoorden, er zijn interpretatieverschillen tussen deelnemers en er zijn zelfs daginvloeden. Dat inzicht is belangrijk: het voorkomt dat fondsen een schijnzekerheid creëren en helpt bij het ontwerpen van realistische, ethisch verantwoorde meetmethoden. Zo helpt Netspar de sector om de menselijke kant van data te begrijpen en beleid te bouwen op gedrag, niet alleen op getallen.

4

Van pensioenakkoord tot wet: kennis als kompas

Na jaren van overleg en debat lag het pensioenakkoord er in 2019. Maar de uitwerking van het nieuwe stelsel - met keuzes over contractvormen, beschermingsrendementen, invaarmethodes en vele andere zaken - vraagt om gedegen onderbouwing. Casper van Ewijk, toenmalig algemeen directeur van Netspar, vatte het samen: "We leveren een nuttige bijdrage aan de inhoudelijke dialoog. We helpen beleid, wetenschap en praktijk elkaar beter te begrijpen." Zo vertaalt onderzoek zich direct naar de inrichting van het pensioenstelsel: van academische analyse naar concrete beslismomenten op ministeries en in bestuurskamers.

Cijfers én woorden: de menselijke maat in communicatie

De pensioensector was altijd al sterk in rekenen, maar cijfers alleen bouwen geen vertrouwen. Netspar benadrukt het belang van de menselijke maat in communicatie: cijfers zijn pas waardevol als de woorden erbij hetzelfde verhaal vertellen. Onderzoek, gefinancierd door Instituut Gak, richt zich op betere pensioencommunicatie. Zo wordt onderzocht hoe maatwerk de begrijpelijkheid en betrokkenheid van deelnemers kan vergroten. En hoe je rekening houdt met verschillen tussen deelnemers, zonder de collectiviteit te verliezen.

In hun gezamenlijke podcast met Saskia ter Ellen verwoordden Lisa Brügger en Bas Werker het helder: "We hebben pensioenen te ingewikkeld gemaakt. Niet de techniek, maar de deelnemer moet het beginpunt zijn." Met dit soort onderzoek legt Netspar de basis voor een nieuwe standaard in de sector: transparant, begrijpelijk en mensgericht.

Een koninklijke

kijk op pensioen

Op 1 april 2025 vierde Netspar zijn twintigjarig bestaan. In The Hague Conference Centre kwamen wetenschap, praktijk en beleid samen voor een jubileumcongres dat even feestelijk als inhoudelijk was. Met Hare Majesteit Koningin Máxima als eregast kreeg de bijeenkomst een uitgesproken koninklijk karakter.

'Uw aanwezigheid onderstreept het belang van wat we doen'

De koningin arriveert vroeg. In haar kielzog de commissaris van de Koning van Zuid-Holland, Wouter Kolff, en de locoburgemeester van Den Haag, Robert van Asten. Het is directeur Lisa Brüggem die haar welkom heet. "Majesteit, het betekent veel voor ons dat u hier vandaag bent. Uw aanwezigheid onderstreept de impact die Netspar heeft en de rol van wetenschap bij maatschappelijke vraagstukken."

Brüggem richt zich ook tot de pioniers van het eerste uur: Lans Bovenberg, Theo Nijman, Casper van Ewijk en Marike Knoef. "Zonder jullie was er geen Netspar geweest." Wat begon als een wetenschappelijk samenwerkingsverband, groeide uit tot een gezaghebbend kennisnetwerk waarin economen, gedragswetenschappers, juristen en beleidsmakers elkaar vinden.

Daarna deelt Brüggem drie persoonlijke redenen waarom zij zich met hart en ziel inzet voor Netspar. Eén: de verrijking van interdisciplinair werken. Twee: het belang van systeendenken boven individuerend beleid. En drie: de kracht van kleine inzichten met grote gevolgen. "Zoals die medewerker die na een sessie over pensioen zei: 'Ik dacht altijd dat pensioen iets voor later was, maar nu beseft ik dat het ook gaat over de keuzes die ik vandaag maak.' Dát is impact."

'Metaforen helpen jongeren *beseffen* dat hun keuzes van nu invloed hebben op hun toekomst'

Lisanne van Weelden, taalwetenschapper

Een Europees wakend oog

De eerste keynote is van Petra Hielkema, voorzitter van EIOPA, de European Insurance and Occupational Pensions Authority. De statistieken die ze deelt, laten weinig aan de verbeelding over: één op de vijf Europese ouderen loopt risico op armoede. Vrouwen, zzp'ers en mensen met beperkte financiële geletterdheid worden het hardst getroffen door de pensioenkloof.

Nederland blijkt niet immuun. "Qua pensioenkloof tussen mannen en vrouwen bungelen we in Europees verband onderaan, net boven Malta", zegt Hielkema later in de discussie met Saskia ter Ellen van Netspar. Ze pleit voor flexibelere regelingen en meer bewustwording. "Als je minder gaat werken, krijg je een brief over je nieuwe salaris. Maar waar blijft de brief over wat dat betekent voor je pensioen?" Het is een oproep tot systeemverandering, maar ook tot betere communicatie.

De kracht van een goede metafoor

Over communicatie gesproken: in een break-out-sessie over jongeren en pensioen legt taalwetenschapper Lisanne van Weelden uit hoe metaforen kunnen helpen om abstracte onderwerpen begrijpelijk te maken. Denk aan pensioen als een tijdmachine, een beeld dat jongeren helpt te beseffen dat ze met hun keuzes van nu invloed hebben op hun toekomst.

Catharien Hamerslag (TKP) en Marloes van den Heijkant (Pensioenfederatie) sluiten daar op aan. Hun ervaring? Als je het woord 'pensioen' vermijdt, bereik je ineens een veel grotere groep. Hun campagne 'Geld voor later' doet precies dat, met succes.

Waarom financiële educatie nauwelijks werkt

John G. Lynch Jr. laat in zijn keynote zien waarom miljarden aan financiële educatie nauwelijks effect sorteren. “Het verklaart slechts 0,1 procent van het verschil in financieel gedrag van mensen”, zegt de Amerikaanse onderzoeker droogjes. Waarom? Timing. Mensen onthouden informatie pas als die direct toepasbaar is. “We moeten toe naar just-in-time-educatie”, stelt Lynch. “Bij een echtscheiding, baanwissel of geboorte. Momenten waarop mensen wél willen luisteren.”

Toch is alleen kennis niet genoeg. Mensen moeten ook het vertrouwen hebben dat ze goede financiële beslissingen kunnen nemen, zelfs als ze het antwoord nog niet weten. En ook hier zegt Lynch dat er een taak ligt voor het systeem. “Als het ingewikkeld blijft, is educatie dweilen met de kraan open.”

Reflectie tijdens de rondetafelgesprekken

Terwijl het merendeel van de aanwezigen genoot van een uitgebreide lunch, vonden er in een aanpalende ruimte twee verdiepende rondetafelgesprekken plaats. Met aan de tafels een select gezelschap van wetenschappers, beleidsmakers en professionals uit de pensioensector.

Het eerste gesprek, onder leiding van gedragswetenschapper Saskia ter Ellen, ging over de vraag hoe je mensen kunt activeren om zich tijdig en bewust met hun pensioen bezig te houden. Met inzichten uit de psychologie en communicatie spraken de deelnemers over nudging, just-in-time-educatie en de kracht van begrijpelijke taal.

Het tweede gesprek, geleid door econoom Bas Werker, richtte zich op een andere, minstens zo urgente vraag: hoe zorgen we dat het pensioenstelsel ook werkt voor mensen in kwetsbare posities, zoals zzp'ers, jongeren en arbeidsmigranten?

Opvallend was de rol van koningin Máxima aan beide rondetafels. Ze stelde scherpe vragen, verwees naar internationale onderzoeken en bracht het gesprek regelmatig terug naar de praktijk van alledag. Vooral haar pleidooi voor begrijpelijke, tijdige informatie over financiële keuzes vond weerklank. Haar inbreng gaf het gesprek een extra laag: niet alleen inhoudelijk, maar ook door het oog voor de menselijke maat.

'Solidariteit is cruciaal'

Kim Putters, voorzitter SER

Solidariteit in tijden van individualisering

In de middag staat de keynote van Kim Putters op het programma. De voorzitter van de SER en universiteitshoogleraar Brede Welvaart schetst de grote lijn: hoe houden we pensioenen en zorg toegankelijk, betaalbaar en eerlijk?

Hij benoemt drie voorwaarden. Eén: een sterke en duurzame economie, met brede welvaart als richtsnoer. Twee: minder gezondheidsverschillen tussen hoger- en lageropgeleiden. “Die zijn niet alleen onrechtvaardig, ze worden ook groter.”

En drie: het versterken van het collectieve, solidaire fundament onder onze publieke voorzieningen. “Solidariteit is cruciaal”, zegt Putters. “Voor het delen van langlevensrisico's, voor de zorg voor elkaar, voor het besef dat we als samenleving gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor elkaars zekerheid.”

'Er liggen nog vele kennisvragen open voor ons'

Het laatste woord is aan Corien Wortmann, voorzitter van de Raad van Toezicht van Netspar. “We vieren vandaag twintig jaar, maar dit is eigenlijk niets meer dan een tussenstation, want de trein rijdt door.” Volgens Wortmann blijft Netspar staan voor een goed geïnformeerd debat, waarbij de kracht ligt in de samenwerking tussen wetenschap, beleid en praktijk. “We wisten altijd al dat gedegen, evidence-based besluitvorming de basis moet zijn voor beleid dat de toekomst van onze pensioenen bepaalt. In de huidige tijd blijft het daarom meer dan ooit van groot belang dat we een instituut hebben dat met wetenschappelijk onderbouwde inzichten het debat voedt.” Terugkijkend op de keynotes en break-out-sessies concludeert ze: “Er liggen nog heel veel kennisvragen open voor ons.”

Pensioen kent grenzen, kennis niet

Bestaat er zoiets als 'het beste pensioenstelsel ter wereld'? We kijken over de grenzen met twee zwaargewichten die de wereld van pensioenen vanuit verschillende hoeken bezien: Hazel Bateman (Australië), econoom en voorzitter van de Netspar Scientific Council, en Yves Stevens (België), jurist en pensioen-denker aan KU Leuven en voorzitter van INPeR. Hun gezamenlijke boodschap: pensioen kent duidelijke grenzen, maar pensioenkennis hoort grenzeloos te zijn.

Waarom de Australiër anders denkt dan de Nederlander

Cultuur bepaalt sterk hoe pensioenstelsels functioneren. "Geef een Australiër de vrijheid om zelf te beleggen en hij doet dat. Vraag hetzelfde aan een Nederlander en hij kiest vrijwel altijd voor de defaultoptie", zegt Yves. "Dat heeft niets met kennis te maken, maar met cultuur. In Nederland heerst een sterke collectieve reflex en een behoefte aan zekerheid."

Hazel, die al dertig jaar onderzoek doet naar pensioenen en keuzegedrag, herkent dat. "In Australië geloven mensen sterk in individuele verantwoordelijkheid. Maar dat betekent niet dat ze betere keuzes maken. Juist doordat er zoveel vrijheid is, zien we dat keuzevrijheid snel omslaat in keuzestress."

'Knap dat Nederland dat durft'

Volgens Yves is elke hervorming gebouwd op wat hij padafhankelijkheden noemt: een pad dat een land historisch inslaat, kan moeilijk verlaten worden. "Zodra je een pensioenstelsel structureel opbouwt, creëer je afhankelijkheden: juridisch, politiek, maatschappelijk. Daardoor kun je het systeem niet zomaar

vervangen zonder het vertrouwen te raken." Het Nederlandse invaren noemt hij uniek in de wereld: "Geen enkel ander land heeft ooit bestaande rechten van miljoenen mensen overgezet naar een nieuw stelsel. Dat is een operatie zonder precedent." Hazel knikt: "Het is ongelooflijk knap dat Nederland dat durft. Maar precies daarom is transparantie zo belangrijk: elke stap moet uitlegbaar blijven."

De Mercer-index: maatstaf of misverstand?

De Mercer CFA Institute Global Pension Index vergelijkt jaarlijks 52 pensioenstelsels wereldwijd op basis van bijna honderd indicatoren op toereikendheid, duurzaamheid en integriteit. De index geldt als een belangrijk ijkpunt voor beleidsmakers en beleggers.

Hazel ziet er een waardevol instrument in, mits de resultaten met nuance worden gelezen. "De Mercer-index laat zien dat er meerdere routes naar succes bestaan. Hoogbelastende Scandinavische landen scoren goed, maar ook Singapore, met lage belastingen en één nationaal fonds. Australië hoort tot de top vanwege de verplichte opbouw en hoge dekkingsgraad. Er is niet één beste model, maar er is wel veel te leren van elkaar."

Hazel Bateman

Hazel is hoogleraar aan de School of Risk & Actuarial Studies van de University of New South Wales in Sydney. Ze is gespecialiseerd in pensioeneconomie, gedrag en financiële besluitvorming. Ook is ze voorzitter van de Netspar Scientific Council en president van de International Pension Research Association (IPRA). Daarnaast adviseert ze onder meer de Wereldbank, de OESO en de Mercer CFA Institute Global Pension Index.

Yves Stevens

Yves is gewoon hoogleraar sociaal recht aan de KU Leuven, gespecialiseerd in pensioen- en socialezekerheidsrecht. Hij bekleedde functies bij de Europese Commissie, EIOPA en de Belgische Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (FSMA). Yves is coördinator van de bijzondere leergang pensioenrecht en voorzitter van INPeR (International Network of Pension Researchers).

Yves onderschrijft dat volledig, maar is ook kritisch: "De index kijkt vooral naar pensioen als inkomensvervanging of armoedebestrijding, maar dat is niet overal de juiste lens. In Frankrijk is pensioen bijvoorbeeld ook een kwestie van burgerschap en uitgesteld loon. Binnen Europa bestaan zeker tien manieren om naar pensioen te kijken. Een ranking die al die systemen over één kam scheert, mist dat culturele en juridische onderscheid."

Advies aan de Nederlandse praktijk

Over het Nederlandse stelsel zijn beide deskundigen eensgezind: houd het menselijk en bewaak het vertrouwen. Hazel waarschuwt dat de stap van nauwelijks keuze naar iets meer keuze snel kan doorschieten. "Introduceer nieuwe opties spaarzaam en zorg voor sterke, gereguleerde defaults. Niet iedereen heeft de vaardigheden of tijd om complexe keuzes te maken. Test elke brief, elk scherm, elke nudge met echte pensioendeelnemers. Mensen reageren vaak anders dan beleidsmakers verwachten."

Yves legt de vinger op een ander cruciaal punt: vertrouwen. "Vertrouwen is de munt van het pensioenstelsel, in Nederland rust dat voor een groot deel op de AOW. Raak daar niet aan. De transitie naar het nieuwe stelsel is qua data alsof

je een gigantische fusie uitvoert over een heel land. Ga beheerst te werk, communiceer eerlijk en zet datakwaliteit bovenaan. Want als het fout gaat met de data, gaat het fout met het vertrouwen."

Netspar als exportproduct

Beiden spreken met bewondering over de rol van Netspar. "Ik ben betrokken bij vergelijkbare onderzoekscentra, maar eerlijk gezegd: Netspar doet het beter dan wie ook", zegt Hazel. "Het brengt academici, pensioenuitvoerders, toezichhouders en beleidsmakers écht samen. De kwaliteit van onderzoek is hoog, de relevantie groot, en inzichten vinden hun weg naar beleid en praktijk. Dat collectieve karakter is uitzonderlijk." Ook Yves is uitgesproken: "Ik ken geen enkel land waar die combinatie zo goed werkt. In België droom ik al jaren van een 'Netspar', maar we hebben er de middelen niet voor."

Voor Hazel is Netspar meer dan een Nederlands instituut. "Het levert kennis aan de hele wereld. Netspar is niet alleen een bron van onderzoek, maar een platform voor dialoog en een voorbeeld van hoe wetenschap maatschappelijke impact kan hebben."

De toekomst aan tafel

Twee jonge pensioenprofessionals over vertrouwen, vernieuwing en de kracht van eenvoud

Ze zijn van verschillende generaties, komen uit verschillende landen en disciplines, maar delen dezelfde missie: pensioen begrijpelijker en toekomstbestendiger maken. Frédérique Lipsch (29) leidt de PensioenLab Academie en is niet-uitvoerend bestuurder bij Pensioenfonds Rail & OV. Anouk Festjens (39) is Associate Professor of Consumer Behavior aan de School of Business and Economics in Maastricht en winnaar van de Netspar Talent Grant. Samen staan ze voor een nieuwe generatie denkers in het pensioendebat: jong, scherp en constructief.

Stelling:

Je hoeft niet oud te zijn om iets over pensioen te vinden

Anouk: "Klopt. En je hoeft ook niet per se pensioenonderzoeker te zijn om iets van pensioenen te vinden. De core in een pensioenbeslissing wordt gedeeld met zoveel andere beslissingen: ga ik nu consumeren of ga ik meer sparen voor mijn pensioen later? Mensen moeten dus huidige, kleinere beloningen afwegen tegen grotere, latere beloningen. En daar doe ik nu net onderzoek naar: waarom nemen mensen bijvoorbeeld financiële beslissingen die niet in hun eigen belang zijn? Toen ik de Netspar Talent Grant kreeg, ben ik dieper in dit specifieke pensioendomein gedoken. Ik ontdekte hoe relevant het is: pensioen is geen abstract economisch vraagstuk, maar iets dat diep in mensenlevens ingrijpt."

Frédérique: "Mijn nieuwsgierigheid naar pensioen begon al tijdens mijn rechtenstudie. Mijn vader zat in het verantwoordingsorgaan van een pensioenfonds. Wat hij daarover vertelde, intrigeerde mij. In mijn studie kwam pensioen niet voorbij. Gelukkig kwam ik PensioenLab op het spoor om mijn interesse verder te verkennen. Dat was mijn eerste stap in de pensioenwereld, sindsdien ben ik blijven hangen. Eerst naast mijn werk als kandidaat-notaris bij sociale partners van pensioenfonds Notariaat, nu als bestuurder. Ook mag ik inmiddels met de PensioenLab Academie nieuwe jonge pensioenfondsbestuurders opleiden. Dat voelt als een logische cirkel: ik motiveer nu anderen om diezelfde nieuwsgierigheid te ontwikkelen en daar actief iets mee te gaan doen."

Stelling:

De stem van jonge professionals is onmisbaar in het pensioendebat

Frédérique: "Mede omdat jongeren nog decennia lang in het stelsel zitten, is hun stem belangrijk. De keuzes die nu worden gemaakt, bepalen onze

financiële toekomst. Bovendien brengen jongeren een ander perspectief: we kijken vanzelfsprekend naar de financiële stabiliteit van het pensioenstelsel

'Jongeren brengen een ander perspectief op pensioen'

en pensioenfonds op langere termijn, maar ook naar thema's die op lange termijn doorwerken in het maatschappelijke domein, zoals klimaat, diversiteit en technologie. En we durven de status quo te bevragen. Dat houdt de sector scherp."

Stelling:

Pensioenfonds moeten in hun communicatie blijven innoveren

Anouk: "Vaak zit er nog een kloof tussen wat pensioenfonds zeggen en wat mensen horen. Informatie wordt niet universeel begrepen: jongeren, mensen met een migratieachtergrond, iedereen interpreteert pensioen anders. Daarom moeten we veel meer onderzoeken hoe mensen informatie verwerken, en eventueel meer onze communicatie aanpassen aan de doelgroep met wie we communiceren en aan het doel dat we ermee voor ogen hebben."

Frédérique: "Helemaal eens met de stelling.

We denken goed na over hoe we onze communicatie kunnen laten aansluiten bij alle doelgroepen. Wij doen daar onderzoek naar, ook in samenwerking

'We moeten van juridisch correct informeren naar gedragsgericht communiceren'

met Netspar. Zij leveren nieuwe inzichten. Wij blijven niet stilzitten, maar spelen in op voortdurende ontwikkelingen in de maatschappij."

Stelling:

Besturen van pensioenfondsen zijn voldoende divers

Frédérique: “Bij Pensioenfonds Rail & OV hebben we meerdere vrouwen en inmiddels ook meerdere jonge mensen in het bestuur. Als deelnemers zich in het bestuur herkennen, groeit hun gevoel van betrokkenheid en vertrouwen.

‘Deelnemers herkennen zich eerder in een bestuur waar óók jonge gezichten aan tafel zitten’

Het gaat verder dan representatie: jongeren kunnen makkelijker in gesprek met andere jongeren. Zo hebben wij de werkgroep De Toekomst aan Tafel, waarin we direct met jongerenorganisaties praten over hun ideeën en zorgen. Dat levert waardevolle input op. Bij Rail & OV zit dat wel goed, maar vanuit mijn rol bij PensioenLab zie ik dat er nog wel ruimte is voor meer diversiteit bij pensioenfondsen.”

Stelling:

De pensioendeelnemer moet centraler komen te staan

Frédérique: “Ik merk bij Rail & OV juist dat de deelnemer centraal staat. Bij bestuursbeslissingen is het belang en het gevolg voor deelnemers altijd een element dat besproken wordt. Dat komt ook doordat bestuurders een directe link hebben met werkgevers en werknemers. In de praktijk merk je dat de lijnen heel kort zijn. Een onderwerp waar we ook over nadenken is hoe we dit in de toekomst kunnen vasthouden en mogelijk verbeteren.”

Anouk: “Wat betekent deze stelling eigenlijk? We kunnen wel zeggen dat deelnemers meer zeggenschap moeten krijgen, maar dan gaan we ervan uit dat ze begrijpen waarover ze beslissen en ook dat iedereen in staat is om de beste oplossing voor zichzelf te kiezen. Onderzoek in behavioral economics toont aan dat dit zeker, en ook voor heel belangrijke beslissingen, niet altijd het geval is. Dat vraagt om veel meer dan een juridisch correcte nieuwsbrief.”

Stelling:

Jongeren hebben weinig vertrouwen meer in hun pensioen

Frédérique: “Als ik met jongeren praat, merk ik dat ze nog weinig over het onderwerp pensioen weten. Zij hebben heel andere financiële uitdagingen. Dat begrijp ik, maar dat vind ik ook jammer. Daar ligt een taak voor de sector: beter communiceren over wat pensioen is en wat je kan verwachten. Ik hoop dat

het nieuwe stelsel jongeren meer inzicht gaat geven in hun pensioen. Ze gaan nu zien dat ze een pensioenvermogen opbouwen dat ook bestemd is voor hun eigen pensioen later. Ik hoop dat dat ook bijdraagt aan het vertrouwen van jongeren.”

Anouk: “Zekerheden brokkelen af, niet alleen in pensioen, maar overal. Dat maakt het des te belangrijker om betrouwbaar te communiceren. Niet geruststellend, maar eerlijk, precies zoals Frédéricque aangeeft. Dat is de nieuwe vorm van vertrouwen.”

Stelling:

Hét thema voor de komende tien jaar is de toekomstbestendigheid van pensioen

Frédérique: “De focus op toekomstbestendigheid moet wat mij betreft bovenaan de agenda staan. Pensioenfondsen moeten kunnen blijven aantonen wat hun meerwaarde en recht van bestaan is. Na het invaren zal er veel veranderen, zoals consolidatie en schaalvergroting. We moeten scherp blijven op de vraag: wie vertegenwoordigen we en hoe goed doen we dat?”

Anouk: “Ik zou graag zien dat we het verschil tussen pensioenen van verschillende groepen mensen kleiner maken. Tussen mannen en vrouwen, tussen mensen met verschillende culturele of sociaal-economische achtergronden. Nederland doet het goed vergeleken met veel andere landen, maar dat mag geen reden zijn om achterover te leunen. Mijn hoop is dat over veertig jaar mensen zeggen: het was goed dat we die transitie hebben gemaakt en dat iedereen er beter van is geworden. Daarvoor moet het verkleinen van de pensioenkloof hoog op de agenda komen te staan.”

Stelling:

De transitie gaat ook jongeren een hoop opleveren

Frédérique: “Ik hoop dat we straks met terugwerkende kracht kunnen zeggen: het was een goede keuze om dit nieuwe stelsel door te voeren. Tegelijkertijd besef ik ook dat het niet de laatste hervorming zal zijn voordat ik zelf met pensioen ga.”

Anouk: “Ik hoop vooral dat we terugkijkend kunnen zeggen: we hebben het systeem eerlijker gemaakt. En dat de jonge mensen van 2065 niet denken: pensioen, dat is iets voor later. Maar: pensioen, dat is iets van mij.”

Maatschappelijk verantwoord beleggen

*begint volwassen
te worden'*

CO₂-reductiedoelen, SDG's, impactfondsen en aandeelhoudersgesprekken zijn steeds meer ingebed in de praktijk van pensioenuitvoerders. Maar hoe diep is die duurzaamheid werkelijk verankerd? En wat is het draagvlak voor duurzaam beleggen? Mathijs van Dijk, wetenschappelijk directeur van Netspar en hoogleraar aan de Erasmus Universiteit, en Jorgo Goossens, onderzoeker aan Tilburg University en Radboud Universiteit, en werkzaam voor APG, verkennen samen de balans tussen maatschappelijke verantwoordelijkheid en financiële realiteit.

Van niche naar olievlek

"Tien, vijftien jaar geleden belegden de meeste pensioenuitvoerders vrij passief", zegt Mathijs.

"Er waren uitsluitingen zoals controversiële wapens en tabak. Maar in de afgelopen tien jaar is de focus op maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) enorm gegroeid. Eerst kwam de aandacht voor ESG-scores, daarna de CO₂-doelstellingen, de SDG's en andere maatstaven. Nu zie je dat uitvoerders structureel nadenken over hoe ze met hun portefeuille kunnen bijdragen aan maatschappelijke doelen. Er liggen nog voldoende uitdagingen en kennisvragen, maar MVB begint volwassen te worden in pensioenland."

Jorgo herkent dat beeld vanuit zijn wetenschappelijke werk en zijn werk bij APG. "Wat ooit een niche was, is nu overal voelbaar. Strategen, communicatiespecialisten, modellenbouwers; dit topic raakt iedereen. We onderzoeken bijvoorbeeld welke associaties mensen hebben bij termen als 'duurzaam beleggen', 'maatschappelijk verantwoord beleggen' of 'impactbeleggen'. Elk van die begrippen roept iets anders op, en ook binnen één term lopen de persoonlijke interpretaties sterk uiteen. Als je te abstract blijft, kan het zijn dat de boodschap voor iedereen iets anders betekent."

Duurzame financiële geletterdheid

Volgens Jorgo ligt er een belangrijke opgave voor onderzoekers: "Veel deelnemers zullen graag hun mening en voorkeur geven over duurzaamheid, maar we weten nog weinig over wat ze er precies van begrijpen en onder verstaan. Dat raakt aan geletterdheid: kunnen deelnemers informatie over duurzaamheid lezen, duiden en toepassen in hun keuzes? We onderscheiden financiële geletterdheid, duurzame geletterdheid en daarbovenop duurzame financiële geletterdheid. Dat laatste is het vermogen om duurzaamheid te begrijpen binnen een financieel kader."

Jorgo wijst op het belang hiervan: "We weten veel over financiële geletterdheid, maar nog weinig over duurzame financiële geletterdheid. Toch blijkt die kennis belangrijk voor hoe mensen duurzame (beleggings)keuzes maken. Ik verwacht dat dit een sleutelthema wordt. Hierdoor kunnen mensen beter begrijpen wat duurzaamheid in hun pensioen betekent."

'Het is belangrijk dat we gesprekken over duurzaam beleggen eerlijk en effectief voeren'

Uit de literatuur blijkt dat de meerderheid van de deelnemers doorgaans bereid is iets te betalen voor duurzaamheid in hun pensioen. "Maar", zegt Jorgo, "we weten nog niet echt hoe deelnemers afwegingen maken tussen financieel rendement, beleggingsrisico en maatschappelijke impact. Die nuance ontbreekt nog. Als we die relaties beter begrijpen, kunnen we gesprekken over duurzaam beleggen eerlijker en effectiever voeren."

Rendement en risico: de feiten achter de emoties

Er is vanouds discussie over de vraag of MVB ten koste gaat van rendement of misschien juist extra rendement kan opleveren. "Er is geen overtuigend bewijs voor een van deze stellingen", zegt Mathijs resoluut. "Wij hebben bij Netspar bijvoorbeeld zeven ESG-maatstaven geanalyseerd over twintig jaar. Gemiddeld zien we geen relatie tussen duurzaamheid en financieel rendement. Dat betekent: duurzaam beleggen heeft geen geld gekost, maar levert ook niet automatisch meer op." Toch waarschuwt hij voor simplistische claims. "Als iemand zegt dat duurzame bedrijven 'de winnaars van de toekomst' zijn, moet je dat met een korrel zout nemen. Duurzaamheid is geen gegarandeerd verdienmodel en beleggers hebben geen glazen bol."

Wel verandert het risicobeeld. Mathijs: “Klimaatverandering en de energietransitie brengen reële economische gevolgen met zich mee. Voor sommige bedrijven zijn dat bedreigingen, voor andere kansen. De vraag is of dergelijke financiële risico’s al ingeprijsd zijn op de beurs. De eerste signalen van inprijzing zien we, maar waarschijnlijk nog niet volledig. Dat maakt het voor pensioenuitvoerders complex: de relatie tussen duurzaamheid, risico en rendement is nog in beweging.”

‘Klimaatverandering en de energietransitie brengen *reële economische gevolgen* met zich mee. Voor sommige bedrijven zijn dat bedreigingen, voor andere kansen.’

Drie routes naar duurzame impact

Wat kun je als pensioenfonds of -verzekeraar concreet doen om bij te dragen aan maatschappelijke doelen? Volgens Mathijs zijn er drie hoofdstrategieën.

Uitsluiten

“Bedrijven met schadelijke impact uit de portefeuille gooien. Het klassieke argument is dat je daarmee de kapitaalkosten voor niet-duurzame bedrijven verhoogt. Veel mensen zijn sceptisch over hoe effectief dat is. Ik ben zelf iets minder pessimistisch, ook omdat uitsluiting wél kan werken als signaal over de ‘license to operate’ van bepaalde bedrijven.”

Engagement

“In gesprek gaan met bedrijven, stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. Dat is invloed van binnenuit, maar moeilijk te meten. Toch wordt steeds vaker voor deze route gekozen.”

Impactinvesteringen

“Kapitaal direct inzetten voor duurzame projecten zoals hernieuwbare energie of circulaire innovaties, buiten de beurs om. Daar is ‘additionaliteit’ te vinden (het financieren van projecten die anders niet gefinancierd zouden worden), maar het vergt expertise en levert vragen op over de vaak complexe governance van dergelijke investeringen.”

De mens achter het model

Terwijl Mathijs zich buigt over markten en modellen, kijkt Jorgo vooral naar de mens achter het pensioen. “Ik vind het fascinerend hoe mensen keuzes maken. Niet alleen wat een rationeel individu zou doen, maar ook wat voor keuzes we daadwerkelijk maken in de praktijk. Waarom is iemand bereid iets op te geven voor duurzaamheid? Wat motiveert dat? Dat gaat over voorkeuren, waarden en identiteit.”

In zijn onderzoek probeert Jorgo die voorkeuren te meten. “Tot nu toe gebeurt dat veelal kwalitatief in de vorm van bijvoorbeeld vragenlijsten, interviews en focusgroepen. Maar besturen hebben ook graag getallen. Daarom werken we met wetenschappers en pensioenprofessionals aan een kwantitatieve methode om duurzaamheidsvoorkeuren te meten. Dat is uitdagend, want het ontrafelen van deze voorkeuren is complex en percepties verschillen enorm. Sommige mensen nemen bij voorbaat aan dat ‘groene beleggingen’ juist méér opleveren, anderen juist dat ze rendement kosten. Zelfs de vraag wat ‘groen’ betekent – is kernenergie bijvoorbeeld duurzaam? – verdeelt mensen.”

Zijn ambitie: een model ontwikkelen dat duurzaamheid integreert in vragenlijsten en beleggingsmodellen, vergelijkbaar met hoe we risico en rendement modelleren. “Zolang we niet begrijpen hoe gelukkig of tevreden iemand wordt van extra duurzaamheid, blijft het moeilijk om dat in beleid te vangen. Dat is precies wat ik probeer te ontrafelen.”

‘Het helpt als deelnemers, uitvoerders en wetgevers *elkaars voorkeuren en motieven* beter leren kennen’

Hoe groen is ons pensioen anno 2025?

“Tamelijk diplomatiek gezegd: langzaam wordt het steeds groener”, zegt Mathijs met een glimlach. “Er gebeurt een hoop en het wordt serieus genomen, maar de sector is ook voorzichtig. Dat is goed, want pensioen draait om vertrouwen. Maar er is nog veel potentie om meer te doen, zeker als we beter meten en communiceren.”

Jorgo kijkt onder andere naar de verbinding tussen partijen. “Een vraag is niet alleen hoe groen ons pensioen is, maar hoe groen het zou moeten en kunnen zijn, en waarom. Het helpt bijvoorbeeld als de wetgever, de uitvoerder en de deelnemer elkaars voorkeuren en motieven beter leren kennen. Op dit vlak kunnen de wetenschap en de praktijk nog leren in de toekomst.”

De toekomst van groen beleggen

Waar ligt de grootste opgave voor de komende tien jaar? “Voor mij”, zegt Mathijs, “zit dat in communicatie en draagvlak. MVB is geen technisch project, maar een maatschappelijke dialoog. We weten uit onderzoek nog weinig over hoe je dat gesprek effectief voert. Daarom starten we met Netspar een groot onderzoeksprogramma met zes universiteiten, mede gefinancierd door NWO. Juristen, economen en psychologen onderzoeken samen hoe wetgeving, voorkeuren en communicatie elkaar en het draagvlak voor MVB beïnvloeden.”

Netspar door de lens van de media

Balkenende opent Netspar met pensioenrede

Brabants Dagblad, 9 maart 2005

In Tilburg gaat econoom Lans Bovenberg met zijn gloednieuwe topinstituut Netspar de problematiek rond pensioenen en vergrijzing Europabreed te lijf. Premier Balkenende verricht 30 maart de aftrap.

nrc >

Bos: meer kwaliteit zorgstaat

NRC Handelsblad, 8 juni 2005

Nederland moet kiezen voor een duurder en breder stelsel van collectieve voorzieningen waarvan middeninkomens meer profiteren. Dit zei PvdA-leider Wouter Bos vanmiddag in een toespraak over vergrijzing en de toekomst van de verzorgingsstaat op een bijeenkomst in Amsterdam georganiseerd door Netspar, een instituut van de Universiteit van Tilburg dat zich bezighoudt met vraagstukken van vergrijzing en pensioenen. Bos zei voorstander te zijn van het Scandinavische model met kostbare sociale voorzieningen van hoge kwaliteit voor brede groepen van de bevolking.

nrc > Iedereen een eigen pensioenpot; Persoonlijk eigendom

NRC Handelsblad, 14 november 2014

Het is de Nederlandse pensioenparadox: we hebben samen relatief de grootste pensioenpot ter wereld van bijna 1.100 miljard euro. En toch hebben de meeste mensen geen flauw idee en knagende zorgen over het bedrag dat ze op hun oude dag gaan krijgen. Dat kan best anders, volgens negen invloedrijke pensioendeskundigen, onder wie de Tilburgse hoogleraren Lans Bovenberg en Theo Nijman, en Peter Gortzak en Jan Tamerus van de grote pensioenbeleggers APG en PGGM. Een jaar lang hebben ze in de pensioendenktank Netspar gediscussieerd over een blauwdruk voor een nieuw pensioenstelsel. Vandaag presenteren ze het plan, als aanzet voor het komende pensioenadvies van de Sociaal-Economische Raad en de verwachte pensioenhervormingen van staatssecretaris Jetta Klijnsma (Sociale Zaken, PvdA) volgend jaar.

Twintig jaar Netspar is ook twintig jaar publieke zichtbaarheid.

Al vanaf vóór de oprichting haalde het onderzoeksinstituut regelmatig de krantenkoppen. En dat is geen toeval: want waar pensioenen in beweging zijn, is Netspar nooit ver weg.

PensioenPro

Drie B's sleutelden in PGGM-kelder aan het solidaire contract

Pensioen Pro, 11 oktober 2022

Bas Werker, Jan Bonenkamp en Dick Boeijen, kortweg de drie B's, zijn de geestelijke vaders van het solidaire contract. Niet alle voorstellen van de hoogleraar en de twee praktijkmannen zijn in de wet gekomen, maar ze zijn blij met het contract dat er ligt.

deVerdieping **Trouw**

Deeltijdwerker let niet genoeg op pensioen

Trouw, 8 november 2023

Mensen die overwegen in deeltijd te gaan werken, denken zelden na over de gevolgen ervan voor hun pensioen. En omdat vrouwen vaker dan mannen een deeltijdbaai hebben, maakt dat hen ook na hun pensionering extra kwetsbaar. Veel vrouwen weten niet precies hoe ze er financieel voor staan. "Al helemaal niet op hun oude dag", zegt Lisa Brüggemans, hoogleraar financiële dienstverlening aan de Universiteit Maastricht. "Dat baart wel zorgen."

Kennis an sich verandert niets

Als directeur kennisdeling bij Netspar zie ik dagelijks hoeveel waardevolle inzichten voortkomen uit ons gezamenlijke onderzoek. Maar kennis op zichzelf verandert niets. Pas wanneer we die kennis delen, bespreken en toepassen, maken we écht impact.

En kennis delen, dat doen we. Ik herinner me mijn sollicitatiegesprek bij Netspar nog goed. In mijn tijd bij Norges Bank en het Internationaal Monetair Fonds zag ik heel wat initiatieven voorbijkomen waarin onderzoekers en beleidsmakers effectief samenwerkten aan relevante beleidsvragen. Ik dacht dan ook dat ik met die voorbeelden indruk zou maken op de directie. Indruk maakte ik blijkbaar, maar aan die voorbeelden zal het niet gelegen hebben. Elke keer dat ik dacht een goed idee te delen, bleek Netspar daar al mee bezig te zijn. Dit was duidelijk een organisatie waar ik onderdeel van wilde zijn.

Het is natuurlijk een bijzonder interessante tijd om actief te zijn in de pensioenwereld. Maar niet alleen nu, in deze periode van grote veranderingen, ook daarna blijft het cruciaal dat besluiten worden genomen op basis van wetenschappelijke inzichten. Daarom zetten we bij Netspar vol in op het toegankelijk maken van die inzichten – zowel nieuwe als bestaande. Want ook waardevolle kennis uit het verleden mag niet verloren gaan. Onderzoek dat vijf of tien jaar geleden is gedaan, kan vandaag nog steeds richting geven, mits we het weten te vinden én opnieuw weten toe te passen. Kennisdeling is voor mij geen zenden, maar verbinden. Het is een uitnodiging om samen te verkennen wat werkt, wat schuurt en wat beter kan. Het vraagt om nieuwsgierigheid, openheid en het lef om te zeggen:

“Ik weet het nog niet, maar laten we het samen uitzoeken.”
Dat is precies de cultuur die we bij Netspar willen versterken.

Wat mij telkens weer inspireert, is hoe onze partners actief bijdragen aan dit proces; vanuit de wetenschap én de praktijk. Door vragen te stellen, ervaringen te delen en mee te denken over hoe we kennis het beste kunnen vertalen. Alleen vanuit tweerichtingsverkeer ontstaan de écht waardevolle inzichten. En alleen zo zorgen we dat onderzoek niet in de la verdwijnt, maar daadwerkelijk bijdraagt aan betere keuzes voor deelnemers.

Dus blijf meedenken, blijf vragen stellen, blijf delen. Want hoe meer we verbinden, hoe beter we kunnen werken aan onze gezamenlijke missie: een toekomstbestendig pensioen.

Saskia ter Ellen,
directeur kennisdeling, Netspar

Oproep:

Wil je hier ook onderdeel van zijn? Doe mee aan onze kenniscirkels, schrijf je in voor een evenement, of vraag aan de vertegenwoordiger van jouw organisatie in de Partner Research Council hoe je bij kunt dragen aan onderzoeken.

*Liever beginnen met een passievere
vorm van kennisverrijking?*

Luister de podcast!

‘Onderzoek moet objectief
en toegankelijk zijn’

3 vragen aan Corien Wortmann

Sinds 2023 is Corien Wortmann voorzitter en lid van de Raad van Toezicht van Netspar. In deze rol brengt zij haar ervaring als oud-bestuursvoorzitter van ABP mee. We vroegen Corien naar haar motivatie, toezichthoudende rol en de toekomst van Netspar.

Wat motiveerde u om zich beschikbaar te stellen als voorzitter van de Raad van Toezicht?

“Vanuit de praktijk heb ik ervaren hoe groot het maatschappelijke belang van pensioen is. Tegelijk merkte ik hoe complex het onderwerp is en hoe snel meningen het debat domineren.

Juist dan is het cruciaal dat een instituut als Netspar dat debat voedt met onderbouwde kennis en feiten. Ik vind het een eer dat ik daar in deze rol een kleine bijdrage aan kan leveren, want die gefundeerde kennis blijft ook in de toekomst onmisbaar.”

Netspar werkt met veel verschillende belanghebbenden samen, van wetenschap tot beleid en praktijk. Hoe ziet u vanuit uw toezichthoudende rol toe op een goede balans en objectiviteit in die samenwerking?

“Het is belangrijk dat een actieve groep partners Netspar voedt met kennisvragen. Tegelijk moet het onderzoek onafhankelijk en objectief blijven. Daar letten wij scherp op. Belangrijk is ook dat de uitkomsten bruikbaar zijn voor partners, andere belanghebbenden en geïnteresseerden. Wij zien erop toe dat Netspar niet alleen gedegen onderzoek levert, maar dat dit ook goed toegankelijk wordt gemaakt, zodat het begrijpelijk en toepasbaar is. Netspar heeft hier de afgelopen jaren grote stappen in gezet.”

Welke rol ziet u voor Netspar in het pensioendebat van de toekomst?

“Het twintigjarige jubileum was een hoogtepunt. Daar werden ook de toekomstige thema’s scherp benoemd: activering van leden, communicatie met deelnemers, aandacht voor kwetsbare groepen en de witte vlekken in het pensioenland-schap. Het nieuwe pensioencontract is een mijlpaal, maar zeker geen eindstation. De trein rijdt door. Netspar blijft nodig om via onderzoek inzicht te geven in de maatschappelijke vraagstukken rond pensioen. Juist omdat het thema’s zijn die ons allemaal raken.”

De Johan Cruijff en Frenkie de Jong van de pensioen- wereld

Lans Bovenberg en Theo Nijman delen meer dan een wetenschappelijke passie voor pensioenen. Ze groeiden samen op in Oosterbeek, voetbalden in hetzelfde team en leerden vroeg wat samenwerken betekent. Die gedeelde achtergrond werd later het fundament onder Netspar. “Zonder elkaar hadden we het nooit gered.”

Van protestantse voetbalclub naar pensioenhervormer

De dynamiek tussen de twee is bepalend geweest voor Netspar. Lans, de intellectueel, is in het samenspel de Johan Cruijff. Theo is de nuchtere spelverdeler, à la Frenkie de Jong. Die combinatie van ideeënkraft en verbindingsvermogen bleek cruciaal toen de twee begin deze eeuw werden geconfronteerd met een verdeelde economische faculteit in Tilburg. De maatschappelijke behoefte aan betrouwbare kennis over pensioenen groeide. Toen Lans in 2004 de Spinozapremie won, besloten zij met de 1,5 miljoen euro die daardoor beschikbaar kwam, die urgentie te vertalen naar actie.

Wie het idee voor Netspar precies bedacht, daar zijn de heren het ruim twintig jaar later nog steeds niet over eens. Maar over het doel waren ze het roerend eens: de toenemende vergrijzing en de veranderende arbeidsmarkt vroegen om structurele kennisdeling. Niet binnen één universiteit, en over disciplines en sectoren heen. Zo ontstond Netspar, met steun van PGGM als eerste partner. Een cruciaal moment, herinnert Lans zich: “Het vertrouwen en enthousiasme van Dick de Beus en Jan Tamerus gaf ons legitimiteit en zorgde vanaf dag één voor een groot netwerk.”

Bruggen bouwen in tijden van spanning

Netspar ontwikkelde zich tot een uniek netwerk waarin academici, beleidsmakers, pensioenfondsen, verzekeraars en toezichhouders samenwerken. Dat ging niet altijd zonder slag of stoot. “Soms moest ik de boel sussen na een scherpe uitspraak van Lans”, zegt Theo. Maar juist die onafhankelijkheid maakt Netspar waardevol.

Een keerpunt kwam in 2014 tijdens een periode van grote spanningen in de pensioensector. Theo en Lans organiseerden een reeks besloten bijeenkomsten met sleutelfiguren. Het leidde tot wederzijds begrip en tot een gezamenlijk pleidooi voor hervorming. Hun dubbeloratie datzelfde jaar, over persoonlijk pensioen met risicodeling, werd een blauwdruk voor het nieuwe stelsel dat Nederland nu invoert.

Relevanter dan ooit

Anno 2025 is de pensioensector opnieuw in beweging. Jongeren verwachten meer maatwerk, het vertrouwen in het stelsel is broos en nieuwe vragen dienen zich aan: hoe gaan we om met AI, digitalisering en individualisering? De oprichters zien Netspar nog altijd als gids. “Wat we gebouwd hebben, is geen instituut”, zegt Lans, “maar een cultuur van openheid, nieuwsgierigheid en samenwerking.” En dat blijft nodig. Want pensioen is geen technische puzzel, maar een moreel contract tussen en binnen generaties.

Wat begon met twee jongens uit Oosterbeek, groeide uit tot een onmisbare schakel in het Nederlandse pensioendebat. Of, zoals ze het zelf zeggen: “We vulden elkaar aan en wisten elkaar blindelings te vinden.” Precies zoals het geval zou zijn geweest als Cruijff en Frenkie in één team hadden gespeeld.

Nieuwsgierig naar het uitgebreide verhaal van Lans en Theo? Dat lees je hier:

Het pensioenstelsel werkt, behalve voor wie het leven anders liep

Op een regenachtige vrijdagochtend op de Haagse Markt ontmoet ik Cynthia*, een 68-jarige vrouw van Surinaamse afkomst. Ze is op een zeldzaam uitje met haar zus en zwager. Sinds haar meervoudig gehandicapte dochter in een instelling woont, leeft ze alleen in een kleine huurwoning in Rotterdam. Haar man overleed tien jaar geleden na een kort ziekbed. Veertig jaar lang verzorgde ze haar dochter intensief. In de beginjaren tachtig kwam ze naar Nederland, na een deel van haar werkzame leven in Suriname te hebben gewoond. Daardoor heeft ze een onvolledige AOW en geen aanvullend pensioen.

Cynthia vraagt geen aanvullende inkomensvoorziening (AIO) aan, uit angst haar huur- of zorgtoeslag kwijt te raken. Dat is geen uitzondering: ongeveer een derde van de mensen die recht hebben op AIO, vaak ouderen met een migratieachtergrond, maakt er geen gebruik van. Cynthia's leven is sober: ze kan de huur, zorgverzekering, energiekosten en eten betalen, maar met moeite. Vijf keer per week reist ze met de bus naar haar dochter. De kosten vallen haar zwaar, maar ze doet het graag.

Cynthia's verhaal is niet uniek. Nederland scoort hoog in internationale pensioenvergelijkingen en volgens het CBS leeft slechts twee procent van de ouderen onder de armoedegrens. Maar die cijfers verhullen veel. Ruim een op de vier ouderen heeft moeite met rondkomen en een op de vijf maakt zich zorgen, laat het Nibud zien. Vooral vrouwen,

migranten en zelfstandigen vallen vaker buiten de boot. Vrouwen bouwen gemiddeld veertig procent minder pensioen op dan mannen. En onder zelfstandigen heeft 94 procent geen aanvullend (tweede pijler) pensioen; meer dan tachtig procent haalt op latere leeftijd een vervangingsratio van minder dan zestig procent.

Cynthia's situatie gaat niet alleen over geld. Het is de samenloop van gezondheidsproblemen, onbetaalde zorgjaren, ingewikkelde regelingen en sociaal isolement die haar leven zwaar maakt. Losse maatregelen helpen niet als ze de mens niet in zijn geheel zien. Om te zorgen dat mensen zoals Cynthia het beter krijgen, is een andere aanpak nodig. Een die mantelzorgers, migranten, zelfstandigen en anderen in kwetsbare omstandigheden niet tussen wal en schip laat vallen. Een die regelingen vereenvoudigt, zodat niemand uit angst of onwetendheid wordt buitengesloten.

Een pensioenstelsel dat werkt voor iedereen vraagt niet nóg meer regelingen, maar eenvoud, samenwerking en menselijk inzicht. Gemeenten, pensioenfondsen, zorgverzekeraars en onderzoekers kunnen samen leren hoe systemen beter aansluiten op echte levens. En dat vraagt niet om wachten tot de problemen zich opstapelen, maar om nu handelen.

Olaf Simonse, onderzoeker en adviseur bij het Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag onderdeel van Leiden Universiteit.

**Cynthia bestaat echt, maar om haar privacy te beschermen zijn haar naam en enkele details uit haar verhaal aangepast.*

*Een ode aan
pensioenjargon*

Afkortingenzee

*We praten in codes, fluisteren afkortingen.
De DG stijgt. De ALM wordt bestudeerd.
Alsof we een geheime orde zijn.*

*SR, UFR, BDG, de letters rollen soepel over de tong
maar niemand weet precies waarom.*

*Men knikt, alsof iedereen het begrijpt.
Implementatieplan. Transitieplan. Nog een plan.
Het klinkt als muziek, maar wie zingt er mee?*

*We rappen DC, DB, CDC in koor,
FPR, SPR, we gaan gewoon nog even door.
Onze taal ademt vakmanschap en verwarring.*

*We zeggen "maak het simpel",
maar elke week komt er een woord bij
UPO, OP, PP, RPO, wij fluisteren ze liefdevol
als namen van oude vrienden.*

*Pensioen is taal.
Een bingo, een kunstvorm.
Met woorden die alleen hier bestaan.*

*Midden in die taalmist staan wij.
We lachen zacht, wij, de ingewijden.
Met onze woorden, onze wereld,
onze afkortingenzee.*

20 jaar *Netspar* in cijfers

3.500+

WETENSCHAPPELIJKE PUBLICATIES

700+

EVENTS

66

UITGEREIKTE NETSPAR THESIS AWARDS

RUIM 400

NETSPAR FELLOWS

Partners van het 1e uur:

APG, PGGM, SVB, DE NEDERLANDSCHE BANK,
ACHMEA, INSTITUUT GAK, TILBURG UNIVERSITY

Een jubileum-
magazine van

